

Dijken Marken geven geheime prijs

Geen landschapselement zo Hollands als een dijk. Al sinds de middeleeuwen leggen we ze aan en tegenwoordig exporteren we onze kennis over dijken ook nog eens succesvol over de wereld en verdienen daar goed aan, de Hollandse koopmansgeest! Veel minder bekend zijn de dieren en planten die op en rond deze dijken leven. Maar daar is afgelopen jaar verandering in gebracht!

Over een paar jaar wordt gestart met de versterking van de dijk rondom Marken. Op sommige stukken is de dijkbekleding echter zo slecht dat dit voorjaar nog beperkt achterstallig onderhoud noodzakelijk is. Omdat de dijken een belangrijke functie vervullen voor de ringslang heeft Rijkswaterstaat al in een vroeg stadium contact opgenomen met ringslangspecialisten om het onderhoud niet ten koste te laten gaan van de ringslang. Onder water vormen de stenen van de dijk het leefgebied voor vissen zoals de rivierdonderpad; aan de

dijkvoet groeien orchideeën en op de stenen komen zeldzame mossen en korstmossen voor. Ook met deze soorten is rekening gehouden door Rijkswaterstaat.

Buitenkansje

Op het voormalige eiland Marken is de buitenkade bekleed met zetsteen en plaatselijk ernstig verzakt door de venige ondergrond. De verzakte plekken worden dit voorjaar aangevuld en herzet. Omdat ook op Marken ringslangen gebruik maken van de dijken heeft Rijkswaterstaat specialisten van Royal HaskoningDHV en RAVON benaderd. De ecologen van Royal HaskoningDHV hebben de afgelopen jaren de overwinteringsplaatsen van de ringslangen in de kades geïnventariseerd.

Tijdens een veldbezoek in oktober 2014 hebben we de dijk bij bekende winterverblijven deels geopend, hiervoor was een specialist met specialistisch werktuig nodig: de steenzetter.

Grof puin

Op plaatsen waar ringslangen overwinteren rusten de basaltzuilen op een laag met grof puin, zoals gebroken bakstenen ed. Onder de basaltzuilen bevinden zich diepe holtes, wellicht ontstaan door uitspoeling van fijner materiaal en door verzakking van taluds, waar de ringslangen in overwinteren. Op plekken waar geen winterverblijven bekend waren, hebben we de dijk ook geopend. Hier rusten de basaltzuilen op een grindlaag zonder gaten, holen en gangen. Het lijkt er dus op dat de ringslang voor overwintering slechts de stukken dijk gebruikt die met dit grove puin zijn opgebouwd en waartussen diepere holtes zich hebben kunnen vormen.

Verplaatsen

Om de ringslangen geen schade te laten oplopen bij de steenzetwerkzaamheden, hebben ecologen van Royal HaskoningDHV dit vroege voorjaar de ringslangen opgezocht en verplaatst. Van begin maart tot eind april 2015 zijn in vijf zoekrondes bijna 40 ringslangen gevangen en verplaatst naar een verafgelegen stuk dijk dat geschikt is voor ringslangen, maar waar geen werkzaamheden plaatsvinden. Alle slangen werden gemeten en gefotografeerd.

Pilot voor dijkverzwaringen

Deze nieuw vergaarde kennis is direct gebruikt voor het creëren van nieuwe winterverblijfplaatsen voor de ringslang. Op enkele plekken zal het grind onder het basalt vervangen worden door een grovere steensortering die ruimte laat voor holtes, gangen en openingen waarin de ringslangen kunnen overwinteren. Daarnaast worden de huidige winterverblijven gespaard en zal op die plekken alleen het basalt worden opgehoogd en herzet, met gebruikmaking van grof breuksteen waar de slangen tussendoor kunnen kruipen. De komende verbetering van de dijk

Steenzetter Johan van Dijk uit Kampen opent de steenlaag bij een vastgestelde overwinteringsplaats van ringslangen in de Zuidkade van Marken. (Foto: M. van Wieringen, Rijkswaterstaat)

rondom Marken kan voor wat betreft de ringslang bouwen op de ervaringen die in dit werk worden opgedaan. Ook voor geplande dijkverbeteringen langs de Noord-Hollandse kust van het Markermeer (Hoorn - Amsterdam) kan de huidige aanpak als een pilot worden gezien. De dijken langs het zuidwestelijk deel van het Markermeer vormen de ruggengraat van de ringslangpopulatie rondom het IJmeer. Daarom is het van groot belang dat de functie die de dijken in dit landschap hebben binnen de ecologie van de ringslang (vooral overwintering) gewaarborgd blijft.

Ecologen van Rijkswaterstaat en Royal HaskoningDHV meten een forse ringslangvrouw op alvorens haar te verplaatsen. (Foto: M. van Oostveen, Royal HaskoningDHV)

Invasie Oost-Europeaanen

Net onder het wateroppervlak heeft zich de afgelopen jaren een klein drama voltrokken. De stenige oevers van het IJsselmeer vormden waarschijnlijk al sinds 1938, toen na het voltooiën van de Afsluitdijk het water was ontzilt, de habitat voor de rivierdonderpad. Tijdens inventarisaties in 2012 waren deze nog aanwezig in de wateren rond Marken. Tijdens het wegvissen van de rivierdonderpad afgelopen winter (2014 - 2015) in verband met het bijstorten van beuksteen werden er echter alleen nog maar zwartbekgrondels aangetroffen! Binnen drie jaar heeft deze exoot de gehele habitat overgenomen. De komende jaren zullen leren of dit alleen op Marken het geval is of dat de rivierdonderpad op meerdere plaatsen haar dijkhabitat heeft moeten afstaan aan de zwartbekgrondel.

Langs de Houtribdijk lijkt het daar inderdaad op; hier werd aan het eind van afgelopen winter tijdens twee dagen intensief visbemonsteren nog maar één rivierdonderpad gevangen, en vele honderden zwartbekgrondels.

Ingo Janssen (RAVON), Ilco van Woersem (Royal HaskoningDHV), Marco van Wieringen (RWS) & Martijn Schiphouwer (RAVON)